

УДК 343.01

Андрій Миколайович ПАДАЛКА,

кандидат юридичних наук,
завідувач кафедри фінансових розслідувань Національного
університету державної фіскальної служби України (м. Ірпінь)

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Досліджується проблема розробки криміналістичної характеристики, як основоположного елементу методики розслідування організованої злочинності у сфері оподаткування.

Ключові слова: криміналістична характеристика, організована злочинність, методика розслідування, проблема криміналістичної характеристики організованої злочинності, організована злочинність у сфері оподаткування.

Наукові методики розслідування податкових злочинів, вчинених організованими злочинними групами, злочинними організаціями, спільнотою можливо розробити лише на базі виявлених і вивчених криміналістичних рис зазначених злочинів, тобто криміналістичної характеристики. Поки ж українськими вченими-криміналістами не розроблена вичерпна характеристика організованої злочинності в цілому, в тому числі податкових злочинів, скоєних організованими злочинними утвореннями. Зокрема розробка теоретичних основ криміналістичної характеристики злочинів, скоєних організованими групами, злочинними організаціями, спільнотою як окремої криміналістичної теорії відноситься до числа актуальних і перспективних проблем науки криміналістики.

Дослідження економічних злочинів, скоєних організованою групою, дозволяє визначити і охарактеризувати закономірності, пов'язані зі специфікою формування кримінальних колективів в структурі легальної господарської, фінансової діяльності, фіктивного підприємництва; функціонування організованих груп, злочинних організацій, спільнот і їх кримінальної діяльності; корупційних зв'язків з державними службовцями органів влади та управління як по горизонталі, так і по вертикалі, що забезпечують безпеку формування, функціонування організованих злочинних утворень і вчинення ними злочинів у сфері оподаткування, легалізацію злочинних доходів. Вважаємо, що вивчення зазначеної криміналістично значимої інформації –

необхідна умова для побудови криміналістичної характеристики податкових злочинів, скоєних організованими злочинними утвореннями. Безсумнівно, розробка криміналістичної характеристики зазначених злочинів відноситься до числа складних проблем криміналістики. Для вирішення зазначеної проблеми потрібні нові ідеї, нетрадиційні підходи. У зв'язку з цим слід дослідити визначенні криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності.

Вирішення проблеми формування теорії криміналістичних характеристик, її понятійного апарату має дещо дискусійне явище, що призводить до змішування різних понять, нечіткості структури даної наукової категорії. Зокрема, не безперечна точка зору А. Ф. Облакова, який розглядає криміналістичну характеристику злочину, як модель кримінальної ситуації і супутніх йому обставин [2, с. 52].

Р. С. Белкін вважає, що криміналістична характеристика не виправдовує свого призначення, так як за її значенням можна визначити тільки опис способу вчинення будь-якого виду злочину. З огляду на це він робить висновок, що слід відмовитися від поняття «криміналістична характеристика злочину» і замінити його криміналістичним описом злочину та його обставин, що підлягають доказуванню з детальними криміналістичними коментарями [1, с. 165].

Криміналістична характеристика злочинів у науковому аспекті є теоретичною категорією криміналістики. Вона містить систему даних про загальні ознаки виду злочину, типові дії в обстановці, способи їх вчинення, механізм їх здійснення, інші обставини, що мають значення для розслідування. Основне призначення криміналістичної характеристики злочинів полягає в реалізації її даних в практичній діяльності розслідування. Її інформаційну базу становить послідовне накопичення даних, отриманих в результаті узагальнення судової і слідчої практики щодо відповідного виду (роду) злочинів.

По матеріалам практики, організатори злочинної діяльності в сфері оподаткування, як правило, розробляють складні, приховані технології економічних злочинів, які охоплюють декілька складів злочинних діянь. Особливістю організованої злочинної діяльності груп, злочинних організацій, спільнот корисливо-господарської спрямованості є вчинення ними сукупності злочинних діянь. Наприклад, організована злочинна група з метою привласнення бюджетних коштів та їх подальшої легалізації створює ряд фіктивних фірм, тобто здійснює декілька злочинних діянь, передбачених ст. 205 КК «Фіктивне підприємництво», ст. 191 КК «Привласнення майна», ст. 209 КК «Легалізація грошових коштів, одержаних злочинним шляхом» [3]. Нерідко економічні організовані злочини є базовими,

а у податковій сфері – допоміжними, і навпаки. У зв'язку з цим актуальною для теорії методики розслідування є проблема розробки видових і комплексних методик розслідування податкових злочинів, скоєних ОЗГ.

Досліджуючи проблему криміналістичної характеристики організованої злочинності у сфері оподаткування, ми погоджуємося з науковими дослідженнями Г. А. Матусовського, який обґрунтовано стверджує, що характеристика самої групи, злочинної організації, членів такої групи відноситься до найважливіших елементів криміналістичної характеристики. У характеристиці організованої злочинної діяльності він виділяє організаційну структуру, стійкість функціонування, особистісну типологію членів організованої злочинної групи, обстановку і умови, предмет злочинного посягання, способи дії організованої злочинної групи, сліди злочину, додаткові ознаки організованої злочинної групи.

На наш погляд, перш за все в криміналістичній характеристиці організованої злочинної групи у сфері оподаткування необхідно, виділити:

- види (рівні) організованої злочинності;
- способи формування (створення) організованої групи;
- організаційні і інші принципи, що забезпечують функціонування даного виду злочину;
- форми корупційних зв'язків з державними службовцями владних і управлінських органів, що забезпечують безпеку формування, функціонування організованого злочинного угруповання і розвитку організованої злочинної діяльності, приховування її слідів, легалізацію злочинних доходів;
- особливості особистісних властивостей і рольових функцій членів організованої злочинної групи [4, с. 79].

Запропонована нами система становить основу криміналістичної характеристики суб'єктів організованої злочинної діяльності. Закономірною метою будь-якого організованого злочинного діяння завжди є злочинний бізнес з метою незаконного збагачення і легалізації злочинних доходів в легальну економіку. У зв'язку з цим криміналістична характеристика податкових злочинів, скоєних організованими злочинними утвореннями, повинна включати елементи даного виду злочинів, що утворюють її структуру: відомості про типові технології злочинів, скоєних ОЗГ в сфері економіки, предмет злочинного посягання, обстановку вчинення злочинів даного виду, способи легалізації злочинних доходів, сліди і інші наслідки податкових злочинів, скоєних організованими злочинними групами.

Викладене дозволяє представити криміналістичну характеристику злочинів, що вчиняються організованими злочинними утвореннями у сфері оподаткування, як систему даних, одержуваних в результаті узагальнення слідчої і судової практики, про види організованих злочинних утворень, типові способи їх формування та принципи функціонування, види і форми корупційних зв'язків; про особливості особистісних властивостей і рольових функцій членів організованої групи; про типові ознаки зазначених злочинів, що містяться (або відображених) у вигляді специфічних матеріальних і ідеальних слідів в способах податкових злочинів, в умовах і обстановці, в яких діяли члени організованого злочинного утворення, здійснювали легалізацію злочинних доходів, знання і використання яких необхідно для виявлення, розкриття, розслідування і запобігання зазначених злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Белкин Р. С., Аверьянова Т. В., Корухов Ю. Г., Россинская Е. Р. Криминалистика : учеб. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2005. 992 с.
2. Облаков А. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений и криминалистические ситуации: учеб. пособие. Хабаровск : Хабаровск. высш. шк. МВД СССР, 1985. 87 с.
3. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 27.03.2019).
4. Падалка А. М. Проблема криміналістичної характеристики організованої злочинності у сфері оподаткування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 6, т. 4. С. 177–181.

Одержано 01.04.2019

Исследуется проблема разработки криминалистической характеристики, как основополагающего элемента методики расследования организованной преступности в сфере налогообложения.

Ключевые слова: криминалистическая характеристика, организованная преступность, методика расследования, проблема криминалистической характеристики организованной преступности, организованная преступность в сфере налогообложения.